
مکتوبات حدیثی اصحاب ائمه علیهم السلام

مهدی مهریزی

قسمت اول

تاکنون در زمینه بازسازی منابع مفقود در زمینه حدیث، در چهار دفتر از میراث حدیث شیعه سخن گفته‌ایم. در دفتر ششم، از ضرورت بازسازی منابع و اهداف و روش‌های این کار، سخن به میان آمد. در دفتر هفتم، مصادر اولیه رجال، شناسایی شدند و سپس در دفتر نهم و دهم به معرفی مکتوبات حدیثی ائمه علیهم السلام پرداخته شد. در دفتر ششم، گفتیم که در زمینه حدیث شیعه، در سه حوزه، نیازمند بازشناسی و بازسازی هستیم: ۱. مکتوبات حدیثی ائمه علیهم السلام؛ ۲. مکتوبات حدیثی اصحاب ائمه علیهم السلام؛ ۳. مصادر رجالی شیعه.

در این جا باید آن سخن را چنین تکمیل کرد که حوزه چهارمی نیز وجود دارد، و آن، آثار فقه‌الحدیثی‌ای است که یاران ائمه علیهم السلام در قرون اولیه نگاشته‌اند و مفقود گشته است، مانند: کتب مختلف الحدیث، علل الحدیث و غریب الحدیث.^۱

بر این اساس، حوزه‌های نیازمند بازسازی و بازشناسی عبارت‌اند از:

۱. مکتوبات حدیثی ائمه علیهم السلام؛

۲. مکتوبات حدیثی اصحاب ائمه علیهم السلام؛

۳. مصادر رجالی شیعه؛

۴. آثار فقه الحدیث.

۱. در این زمینه، ر.ک: فصل‌نامه علوم حدیث، ش ۱۶، ص ۵-۷: «دانش‌های حدیثی: گذشته، حال، آینده».

مکتوبات حدیثی اصحاب ائمه علیهم السلام

این نوشتار را با بحثی درباره «أصول أربعمئة» یا مکتوبات حدیثی اصحاب ائمه علیهم السلام آغاز می‌کنیم.

نخستین بار، ابن شهر آشوب از شیخ مفید نقل کرد که اصول حدیثی شیعه، چهارصد «کتاب» است.^۱ از آن زمان تا کنون، همواره این دغدغه، پژوهشگران حدیثی را به خود مشغول داشته که این آثار را بشناسند و اطلاعاتی از نویسندگان آن کتاب‌ها (اصول) و ویژگی‌ها و محتوای آنها به دست دهند.

آنچه تا کنون با عنوان «اصل» شناسایی شده، بدین شرح است:

در دو کتاب رجال النجاشی و الفهرست شیخ طوسی از ۶۶ اصل نام برده شده است.^۲ شیخ آقا بزرگ تهرانی در الذریعة إلى تصانیف الشيعة، تعداد ۱۱۷ اصل را معرفی می‌کند^۳ و مؤلف مقدمه المعجم المفهرس لألفاظ أحادیث بحارالأنوار، شمارگان را به ۱۲۲ اصل رسانده است.^۴ ایتان کلبزگ، ۱۰۹ اصل را بر پایه کتب شیخ طوسی، رجال النجاشی، معالم العلماء و الفهرست ابن ندیم، معرفی کرده است.^۵

روشن است که این ارقام، با ادعای اصول چهارصدگانه، فاصله بسیار دارد. به نظر می‌رسد پیش از جستجو در فهرس و مصادر، جهت بازشناسی این آثار چهارصدگانه باید پژوهشی را در زمینه «اصل»، «کتاب» و «تصنیف» به انجام رسانید و در پرتو آن به جستجو و بازشناسی و بازسازی پرداخت.

۱. الإرشاد، ص ۲۵۳؛ معالم العلماء، ص ۳.

۲. پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه، ص ۱۸۳-۱۸۷.

۳. الذریعة إلى تصانیف الشيعة، ج ۲، ص ۱۳۵ به بعد.

۴. المعجم المفهرس لألفاظ أحادیث بحارالأنوار، ج ۱، ص ۴۹-۵۲.

۵. فصل نامه علوم حدیث، ش ۱۷، ص ۹۲-۱۰۱: «الأصول الأربعمئة»، ایتان کلبزگ، ترجمه محمد کاظم

تفاوت «اصل» و «کتاب»

در کتاب‌های «درایة الحدیث» و برخی از آثار فقهی، بحث‌هایی درباره تفاوت اصل و کتاب، مندرج است. نویسندگان این آثار بر اساس فرض تفاوت دو عنوان، خواسته‌اند ویژگی‌های اصول را روشن سازند. در باب تفاوت اصل و کتاب، این نظریه‌ها به چشم می‌خورد:

۱. علامه سید مهدی بحر العلوم در این زمینه می‌نویسد:
الأصل في اصطلاح المحدثين من أصحابنا بمعنى الكتاب المعتمد الذي لم ينزع من كتاب آخر.^۱

۲. ملا عنایة الله قهپایی می‌گوید:
فالأصل مجمع عبارات الحجة عليه السلام والكتاب يشتمل عليه و على الاستدلالات والاستنباطات، شرعاً و عقلاً.^۲

۳. علامه وحید بهبهانی آورده است:
إن الأصل هو الكتاب الذي جمع فيه مصنفه الأحاديث التي رواها عن المعصوم عليه السلام أو عن الراوي، والكتاب والمصنف لو كان فيهما حديث معتمد معتبر لكان مأخوذاً عن الأصل غالباً.^۳

۴. علامه تهرانی می‌نویسد:
فالأصل من كتب الحديث هو ما كان المكتوب فيه مسموعاً لمؤلفه عن المعصوم أو عن سماع منه، لا منقولاً عن مكتوب؛ فإنه فرع منه.^۴

تعریف‌های بحر العلوم، وحید بهبهانی و آقابزرگ تهرانی، به یک حقیقت برمی‌گردد و آن این است که اصل، نوشته‌ای را گویند که از اثر دیگری اخذ نشده باشد و محتوایش مسموعات نویسنده از معصوم یا راویان دیگر باشد.

۱. رجال السید بحر العلوم، ج ۲، ص ۳۶۷.

۲. مجمع الرجال، ج ۱، ص ۹.

۳. الفوائد الرجالية، ص ۳۴ (چاپ شده به همراه رجال الخاقانی).

۴. الذريعة، ج ۲، ص ۱۲۵-۱۲۶.

به سخن دیگر، اصل در سه تعریف از تعاریف چهارگانه بالا، دو ویژگی دارد:

۱. حدیث معصوم است؛

۲. سماع نویسنده از معصوم یا راوی دیگر است.

اما در تعریف ملاء عنایة الله قهپایی، ملاک اصل، یک چیز است و آن این که حدیث معصوم در آن گردآمده باشد و غیر از حدیث، چیز دیگری در آن نباشد؛ خواه این احادیث، مأخوذ از اثری دیگر باشند و یا فقط مسموعات نویسنده باشند.

این تعاریف، چنان که علامه سید محسن امین ادعا کرده^۱ و استاد سید محمد حسین حسینی جلالی آن را مستند ساخته است،^۲ حدسی و تخمینی اند؛ زیرا نه متن اصول، بر جای مانده تا با بررسی آنها بتوان به تعریفی دست یافت، و نه از سوی صاحبان اصول، تعریفی به دست ما رسیده است، و نه از سوی کسانی که این اصول را فهرست کرده‌اند، تعریفی در دست است. بر این اساس، نمی‌توان به نتیجه‌ای اطمینان بخش دست یافت.

در این تعاریف، به هیچ روی به تصنیف یا مصنّف، اشاره‌ای نشده و صاحبان تعریف‌های یادشده از آن گذشته‌اند.

اگر بر همین مقدار بسنده شود، مشکلی بروز می‌کند و آن این است که طبق این تعاریف، واژه اصل با کتاب، متفاوت است و از سوی دیگر، آنچه به عنوان اصل در فهارس ثبت شده، از یکصد و اندی تجاوز نمی‌کند. پس چگونه محققان پیشین، اصول را چهار صد گفته‌اند، با آن که تنها درباره یک چهارم آنها اطلاعات اولیه در دست است؟

این مشکل، برخی از نویسندگان و پژوهشگران را به جستجی راه‌حلی‌هایی وا داشته است که بدانها اشاره می‌شود:

۱. اعیان الشیعة، ج ۱، ص ۱۴۰.

۲. دائرة المعارف الإسلامية الشیعیة، ج ۲، ص ۳۲.

۱. استاد سید محمدحسین حسینی جلالی، رقم چهارصد را برای اصول، مبالغه‌آمیز دانسته و بر اساس برخی قرائنی که ارائه کرده، وجود تنها یک‌صد اصل را می‌پذیرد.^۱

۲. دکتر مجید معارف، ضمن مترادف دانستن تعابیر کتاب و اصل در عصر ائمه علیهم‌السلام، شناسایی چهارصد اصل را طبیعی دانسته است و شش قرینه بر ادعای خود، اقامه می‌کند.^۲

به نظر می‌رسد برای جُستن راه حل، باید به تعبیر تصنیف و مصنف در کتب فهارس دقت کرد و آن را با تعبیرهایی چون: اصل و کتاب سنجد. در این بررسی و تحلیل می‌توان راه حل بهتری را به دست آورد.

نظریه‌ای دیگر

آنچه در این جا به عنوان راه حل سوم و یا نظریه‌ای نو طرح می‌شود، ریشه‌اش در کلام محققان پیشین یافت می‌شود و تنها وجه ابداعی آن، ترکیب و تحلیلی جدید از آنهاست.

علامه محمد تقی شوشتری (م ۱۴۱۵ق) بر تقابل «اصل» و «تصنیف» و عام بودن «کتاب» تأکید می‌ورزد و معتقد است میان کتاب و اصل، تقابلی نیست:

لا تقابل بین الكتاب والأصل؛ لقول الشيخ في أحمد بن ميثم: «روى عن حميد بن زياد كتاب الملاحم وكتاب الدلالة وغير ذلك من الأصول»، و في أحمد بن سلمة: «روى عنه حميد بن زياد أصولاً كثيرة، منها كتاب زياد بن مروان القندي»، و في أحمد بن مفضل: «روى عنه حميد كتاب زكريا بن محمد المؤمن وغير ذلك من الأصول»، و في عبد الله بن أحمد بن نهيك: «روى عنه كتباً كثيرة من الأصول»، و في علي بن بزرج: «روى عنه كتباً كثيراً من الأصول»، و في كل من محمد بن عباس بن عيسى و محمد بن أحمد بن رجاء: «روى عنه حميد كتباً كثيرة في الأصول»، و في يونس بن علي العطّار: «روى عن حميد بن زكريا كتاب

۱. همان، ج ۳، ص ۲۷.

۲. پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه، ص ۱۷۷ به بعد.

أبي حمزة الثمالي وغير ذلك من الأصول».

و إنما المقابل للأصول، التصنيف. و في حيدر بن محمد بن نعيم السمرقندي: «روى جميع مصنفات الشيعة وأصولهم» و تقدّم كلامه في ديباجة فهرسته نقلاً عن أحمد بن الحسين الغضائري: «عمل كتابين أحدهما ذكر فيه المصنفات والآخر ذكر فيه الأصول» و أما الكتاب فأعم منهما فقال الشيخ في أسباط بن سالم: «له كتاب أصل»^۱.

بر اساس این نظریه، اصل و کتاب، تقابل ندارند و گاه به یک معنا و به جای یکدیگر به کار می‌روند، گرچه مترادف نیستند لیکن مصنف، معنایی مقابل اصل دارد. نگارنده این سطور با استفاده از این سخن علامه شوشتري و نیز تعاریف اصل در کلام سه اندیشمند بزرگ شیعی (بحرالعلوم، بهبهانی و تهرانی)، به نظریه‌ای رسیده است که بدین صورت، گزارش می‌شود:

۱. اصل به دست‌نوشته‌های اولیه اطلاق می‌شود که برگرفته از اثری دیگر نیستند.

۲. مصنف به نوشته‌هایی اطلاق می‌شود که از آثار پیشین بهره برده باشند.

۳. کتاب، معنایی عام دارد و هم بر اصل و هم بر مصنف اطلاق می‌گردد. طبق این نظریه:

۱. تعریف بحرالعلوم، وحید بهبهانی و شیخ آقا بزرگ تهرانی درباره اصل، پذیرفتنی است؛ ولی قسمت دوم سخن آنان، یعنی تعریف کتاب، قابل قبول نیست؛ زیرا آنان، اصل و کتاب را مقابل یکدیگر گرفته‌اند، و حال آن‌که چنان نیست.

۲. سخن علامه شوشتري در تقابل اصل و مصنف را می‌پذیریم.

۳. دعوی مترادف بودن کتاب و اصل را نادرست می‌دانیم؛ بلکه بر آنیم که کتاب، معنایی عام دارد و هم بر اصل و هم بر مصنف، اطلاق می‌گردد.

اینک شواهدی را برای این نظریه اقامه می‌کنیم:

۱. قاموس الرجال، ج ۱، ص ۶۴.

الف. تقابل تصنیف با اصل

۱. شیخ طوسی در مقدمه الفہرست می گوید:

فإني لما رأيت جماعة من شيوخ طائفنا من أصحاب الحديث عملوا فهرست كتب أصحابنا وما صنّفوه من «التصانيف» ورووه من «الأصول» ولم أجد أحداً استوفى ذلك ولا ذكر أكثره بل كلّ منهم كان غرضه أن يذكر ما اختص بروايته وأحاطت به خزانته من الكتب ولم يتعرض أحد منهم لاستيفاء جميعه إلا ما قصده أبو الحسن أحمد بن الحسين بن عبيدالله (ره) فإنه عمل كتابين، أحدهما ذكر فيه «المصنفات»، والآخر ذكر فيه «الأصول» واستوفاهما... ولما تكرر من الشيخ الفاضل... عمدتُ إلى كتاب يشتمل على ذكر المصنفات والأصول ولم أفرد أحدهما من الآخر لئلا يطول الكتابان؛ لأن في المصنّفين من له أصل فيحتاج إلى أن يعاد ذكره في كلّ واحد من الكتابين فيطول.^۱

جناب شیخ تا آخر مقدمه الفہرست، تقابل اصل و کتاب را در سه مورد دیگر نیز

تکرار می کند.

صراحت سخن شیخ طوسی بر این که اصل و مصنّف متفاوت اند، جای تردید ندارد و حتی در زمان ابن غضائری نیز این تفاوت، رایج بوده است. وی دو کتاب نوشته است، یکی درباره اصول و دیگری درباره مصنّفات.

عنوان «کتاب» در این عبارت شیخ، عام است و بر اصول و مصنّفات، اطلاق می گردد. پس در الفہرست شیخ طوسی باید در جستجوی اصول و مصنّفات بود، نه اصول و کتب.

۲. شیخ طوسی در الفہرست، درباره اسماعیل بن مهران می نویسد:

وصنّف مصنّفات كثيرة منها كتاب «الملاحم»... و له أصل.^۲

۳. همو درباره حمید بن زیاد می نویسد:

... ثقة كثير التصانيف، روى الأصول أكثرها، له كتب كثيرة على عدد كتب الأصول.^۳

۱. الفہرست، ص ۱-۲.

۲. همان، ص ۱۱ (ش ۳۲).

۳. همان، ص ۶۰، ش ۲۲۸.

۴. شیخ طوسی، همچنین در شرح حال خاندان اَعین می نویسد:
... ولهم روایات کثیرة و أصول و تصانیف.^۱

۵. درباره هارون بن موسی نقل شده است:
روی جمیع الأصول و المصنّفات.^۲

این عبارت، در الفهرست شیخ طوسی نیامده است.

ب . تصنیف، یعنی منابع مأخوذ از آثار دیگر

۱. شیخ طوسی درباره آثار عیاشی، شیخ مفید، شیخ صدوق، ابن جنید و خودش تعبیر مصنّف را به کار برده است. وی درباره عیاشی می نویسد:
... له کتب کثیرة تزید علی متی مصنّف.^۳

و درباره شیخ مفید می نویسد:

... و له قریب متی مصنّف کبار و صفار.^۴

و درباره شیخ صدوق نوشته است:

... له نحو من ثلاث مئة مصنّف.^۵

و درباره ابن جنید نوشته است:

... و کان جید التصنیف و حسنه.^۶

و درباره خودش نوشته است:

... مصنّف هذا الفهرست له مصنّفات.^۷

۱. همان، ص ۷۴ (ش ۳۰۲).

۲. مجمع الرجال، ج ۶، ص ۲۰۴.

۳. الفهرست، ص ۱۳۶ (ش ۵۹۳).

۴. همان، ص ۱۵۸ (ش ۶۹۶).

۵. همان، ص ۱۵۷ (ش ۶۹۵).

۶. همان، ص ۱۳۴ (ش ۵۹۰).

۷. همان، ص ۱۵۹ (ش ۶۹۹).

همچنین از تألیفات نجاشی، کلینی، ابن جنید و خود، با تعبیر تصنیف یاد کرده است.

او درباره کلینی می نویسد:

صنّف الكتاب المعروف بالکلینی، یسمی الکافی.^۱

و درباره ابن جنید می نویسد:

... صنّف فأكثر.^۲

و درباره خودش نوشته است:

أحمد بن العباس النجاشي الأسدي، مصنّف هذا الكتاب، له كتاب.^۳

۲. وی درباره محمد بن ابی عمیر می نویسد:

... روی عنه أحمد بن محمد بن عیسی، کتب مثله رجل من رجال الصادق علیه السلام، وله مصنّفات

کثیرة.^۴

ابن ابی عمیر، خود، راوی صد کتاب است. بنا بر این، علی القاعده، بیشترین آثار وی تصنیف خواهد بود که از آثار اولیه استفاده کرده است.

۳. وی درباره حیدر بن محمد بن نعیم سمرقندی می نویسد:

... وقد روی جمیع مصنّفاته [أي مصنّفات العیاشی] وقرأها علیه، و روی ألف کتاب من

کتب الشیعة بقرأة وإجازة... وله مصنّفات...^۵

وی نیز همچون ابن ابی عمیر، آثار گذشته را نقل کرده و خود، تصنیف کرده

است.

۱. رجال النجاشی، ج ۲، ص ۲۹۱ (ش ۱۰۲۷).

۲. همان، ص ۳۰۶ (ش ۱۰۴۸).

۳. همان، ج ۱، ص ۲۵۴ (ش ۲۵۱).

۴. الفهرست، ص ۱۴۲، (ش ۶۰۷).

۵. همان، ص ۶۴ (ش ۲۴۹).

ج . عام بودن کتاب نسبت به اصل

شیخ طوسی در الفهرست، در موارد بسیاری، عبارات هایش را به گونه‌ای تنظیم کرده که از آنها عام بودن کتاب نسبت به اصل، استفاده می‌شود. برای نمونه، این موارد را بنگرید:

۱. در شرح حال احمد بن حسین بن سعید بن عثمان قرشی می‌نویسد:
له كتاب النوادر و من أصحابنا من عدّه من جملة الأصول.^۱

۲. در شرح حال بندار بن محمد می‌نویسد:
... له كتب منها كتاب الطهارة... و غيرها على نسق الأصول.^۲

د . عام بودن کتاب نسبت به تصنیف

در این زمینه که کتاب از تصنیف عام‌تر است و یک قسم از آن به شمار می‌رود، در الفهرست شیخ طوسی و رجال النجاشی تعابیری فراوان به عنوان شاهد یافت می‌شود که به اجمال، تنها به منابع یادشده و شماره عبارت در آنها اشاره می‌شود:

۱. تعابیر «صنّف کتاباً کثیرة» یا «صنّف کتاباً کثیراً» و یا «صنّف کتاباً» و سپس به شمارش آنها پرداختن با تعبیر «منها کتاب...»:

الفهرست شیخ طوسی، ش ۱، ۳، ۴، ۹، ۳۵، ۳۶، ۵۲، ۵۵، ۵۶، ۶۰، ۶۳، ۶۵، ۷۲، ۷۷، ۸۶، ۸۹ و ۳۷۹.

رجال النجاشی، ش ۶۷، ۱۸۰، ۱۹۴، ۴۶۵، ۵۷۱، ۶۵۴، ۶۷۴، ۶۸۶، ۶۸۹، ۷۰۶، ۸۱۹، ۸۷۳، ۹۴۵ و ۱۰۴۶.

۲. تعابیر «له مصنّفات کثیرة... منها»، «له تصانیف... منها کتاب»، «له من التصانیف - منها»، «له مصنّفات»، «له من المصنّفات کتب کثیرة» و «کثیر التصانیف»:

الفهرست شیخ طوسی، ش ۷، ۳۲، ۸۰، ۱۰۷، ۱۳۰، ۱۵۰، ۱۸۴، ۲۴۹، ۳۰۶، ۴۲۱، ۶۲۴، ۶۹۳، ۶۹۹، ۷۴۱، ۸۰۴، ۸۷۶ و ۸۸۵.

۱. همان، ص ۲۶ (ش ۷۰).

۲. همان، ص ۴۱ (ش ۱۲۵).

- رجال النجاشی، ش ۸۴، ۱۰۲۹، ۱۰۸۱ و ۱۱۱۳.
۳. تعابیر گوناگون دیگر مانند: «جید التصانیف»:
- الفهرست، ش ۱۸۲ و ۳۸۱.
- رجال النجاشی، ش ۱۰۴۷.
- «صنّف کتاب...» یا «صنّف کتب...»:
- الفهرست، ش ۵۲، ۷۰ و ۸۲.
- رجال النجاشی، ش ۳۳۷، ۴۲۶، ۵۲۲، ۵۲۵، ۶۱۰، ۶۶۲، ۶۹۶، ۷۰۵، ۸۳۵ و ۲۸۴۷.
- «له کتاب مصنف»:
- الفهرست، ش ۴۵۵.
- «له کتاب الوفاة تصنیف»:
- الفهرست، ش ۵۸.
- «و ما عرف من مصنفاته إلا الكتاب الذي»:
- الفهرست، ش ۵۲.
- «و تصنیفه لهم... له کتب کثیرة»:
- الفهرست، ش ۷۶.
- «له نحو من خمس مئة مصنّف و رساله... فمن کتبه»:
- الفهرست، ش ۵۸۷.
- «حسن التصنیف... من کتبه»:
- رجال النجاشی، ش ۲۳۷.

ه. تقابل کتاب با تصنیف

در یک مورد، شیخ طوسی این دو تعبیر را مقابل هم قرار داده است، آن جاکه در شرح حال فضل بن شادان (/شاذان) نیشابوری می نویسد:

له کتب و مصنّفات.^۱

از آن رو که کتاب، اعم است و شامل اصل نیز می‌گردد، ممکن است در این تعبیر، از کتاب، معنای اصل، اراده شده باشد و بدین جهت، آن را مقابل مصنف قرار داده است.

بر این اساس، اصل به نوشته‌هایی اطلاق می‌شود که از روی منبع دیگری اخذ نشده‌اند و مصنف به نوشته‌هایی اطلاق می‌گردد که از آثار پیشین نیز استفاده کرده‌اند و کتاب، عنوانی عام است که هم بر اصل تطبیق می‌شود و هم بر مصنف. بر این پایه، مدعای شیخ مفید و دیگران که اصول را چهار صد گفته‌اند، این خواهد بود که دست‌نوشته‌های حدیثی نخستین در عصر حضور به چهار صد می‌رسد، گرچه مجموع آثار شیعه بیش از این تعداد است.

و نیز بر پایه همین نظر، به کار بردن تعبیر «مصنف» برای اصول چهار صدگانه (چنان‌که محقق حلی،^۱ شهید اول،^۲ شیخ حسین بن عبدالصمد^۳ و میرداماد،^۴) به کار برده‌اند، دقیق نیست و بر خلاف اصطلاح رایج در عصر شیخ طوسی است.

از این چهار صد عنوان، برخی با تعبیر «اصل» در فهرس معرفی شده‌اند و برخی با تعبیر «کتاب». و تنها مصنفات از این گونه نوشته‌ها خارج می‌گردند.

نکته دیگری که می‌توان از این نظریه استنباط کرد، این است که: این تعبیر که «اصحاب امام صادق علیه السلام چهار صد اصل نوشته‌اند» نیز صادق خواهد بود؛ زیرا می‌توان در میان آثار اصحاب امام صادق علیه السلام، چنین تعدادی را با عنوان اصل و کتاب نشان داد.

اینک پس از این درآمد، مطالب در سه بخش عرضه می‌گردد:

۱. معرفی اصول؛

۱. المعبر، ص ۵.

۲. الذکری، ص ۶.

۳. وصول الأخبار إلى أصول الأخبار، ص ۴۰.

۴. الرواشع السماویة، ص ۱۸-۹۹.

۲. معرّفی کتب؛

۳. تحلیل و بررسی نتایج و شناسایی موارد قابل بازسازی.

بخش یکم: اصول

پیش از معرّفی اصول، ذکر چند نکته مفید است:

۱. شیخ طوسی در الفهرست، در شرح حال حمید بن زیاد می نویسد:

... ثقة کثیر التصانیف، روی الأصول اکثرها، له کتب کثیرة علی عدد کتب الأصول.^۱

این تعبیر، دو شاهد دارد که تعداد اصول نزد شیخ طوسی معلوم بوده است: یکی آن که می گوید: حمید بن زیاد، اکثر آنها را روایت کرده و دیگر آن که کتاب های وی را به تعداد کتب اصول می داند. ضمناً معلوم می شود کتاب هایش نیز فراوان است؛ چون او را با وصف «کثیر التصانیف» یاد کرده است.

از سوی دیگر در الفهرست، افراد کثیر التصنیف را که دویست یا سیصد اثر داشته اند، معرّفی کرده است، مانند: عیاشی^۲ و مفید^۳ با دویست اثر و شیخ صدوق^۴ با سیصد اثر.

۲. تعبیر «اصل» که در نوشته عده ای از محققان شیعه قید شده، منشأ اثر علمی یا عملی قرار نگرفته است و تنها برخی آثار را محققان متأخر بر آن بار کرده اند. البته اگر به مفهوم لغوی اصل توجه شود - که در این نوشته نیز چنان شد و علامه تهرانی نیز آن را تأیید کرده است - می توان از سبقت و نوعی اعتبار آن سخن راند.

نکته دیگری که باید از آن یاد کرد، این است که این عنوان را ظاهراً نویسندگان بر آثار خود اطلاق نکرده اند؛ بلکه در دوره های بعد، این لقب به این گونه آثار اعطا شده است.

۱. الفهرست، ص ۶۰ (ش ۲۲۸).

۲. همان، ص ۱۳۶ (ش ۵۹۳).

۳. همان، ص ۱۵۸ (ش ۶۹۶).

۴. همان جا (ش ۵۹۵).

۳. در معرفی هر اثر، سعی می‌شود این اطلاعات ارائه گردد:
- نام صاحب اصل با سال ولادت و فوت، اگر در فهرس ثبت شده باشد؛
 - نام معصوم معاصر؛
 - نام راوی اصل؛
 - مصادر رجالی‌ای که در آنها از اصل یاد شده است؛^۱
 - مصادر حدیثی‌ای که در آنها از اصل یاد شده است.
 - مصادر فقهی‌ای که در آنها از اصل نام برده شده است.^۲

- اینک به معرفی اصول با مشخصات یاد شده می‌پردازیم:
۱. أصل آدم بن الحسین النخاس الكوفي (زنده قبل از ۱۴۸ ق)
 - معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام
 - وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
 - راوی اصل: اسماعیل بن مهران
 - منابع و مآخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۶۱؛ أعيان الشيعة، ج ۲، ص ۸۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۱، ص ۱۱۰؛ جامع الرواة، ص ۸؛ طرائف المقال، ج ۱، ص ۳۹۲.
 - منابع و مآخذ حدیثی: الاختصاص، ص ۲۷۸؛ کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۲۹۳؛ بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۲۹۳؛ وسائل الشيعة، ج ۳۰، ص ۲۳۰.
 ۲. أصل آدم بن المتوكل أبو الحسن بياع اللؤلؤ الكوفي (زنده قبل از ۱۴۸ ق)
 - معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

۱. فهرست‌نامه‌ها (همچون: الذریعة) و کتب تراجم (همچون: معالم العلماء و أعيان الشيعة) را تسامحاً در ضمن اطلاعات رجالی آورده‌ایم.

۲. گفتنی است برخی کتب حدیثی شیعه، به عنوان کتاب فقه تألیف شده‌اند (مانند: کتاب من لایحضره الفقیه) و یا امروزه کتاب فقهی شمرده می‌شوند (مانند: وسائل الشيعة)؛ اما به دلیل عدم اشمال آنها بر مباحث فقهی، این‌گونه کتاب‌ها را در زمره منابع حدیثی آورده‌ایم.

وثاقت و ضعف نویسنده: مؤتق

راوی اصل: احمد بن عبدالواحد، علی بن حبشی، احمد بن زید، احمد بن عبدون، ابو طالب انباری، حمید بن زیاد و قاسم بن اسماعیل
منابع و مآخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۰۴؛ الفهرست، ص ۵؛ أعیان الشیعة، ج ۲، ص ۸۶؛ الذریعة، ج ۱، ص ۱۳۵؛ طرائف المقال، ج ۱، ص ۳۹۲.

منابع و مآخذ حدیثی: الکافی، ج ۷، ص ۶۸؛ تهذیب الأحکام، ج ۹، ص ۱۸۴؛ وسائل الشیعة، ج ۳۰، ص ۲۹۱ و ج ۲۰، ص ۱۱۶ و ج ۱۹، ص ۳۶۵.

۳. أصل أبان بن تغلب بن رباح البکری (م ۱۴۱ق)

معصوم معاصر: امام سجّاد، امام باقر و امام صادق علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: مؤتق

راوی اصل: سیف بن عمیره و احمد بن محمد بن سعید

منابع و مآخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۰؛ الفهرست، ص ۶؛ معالم العلماء، ص ۲۳؛ جامع الرواة، ج ۲، ص ۴۰۵؛ أعیان الشیعة، ج ۱، ص ۱۴۱.

منابع و مآخذ حدیثی: شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۸۷ (ح ۵۳۴) و ج ۲، ص ۷۴ (ح ۳۳۰)؛ فوج المهموم، ص ۹۸.

۴. أصل أبان بن عثمان الأحمر البجلي

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: مؤتق

راوی اصل: محمد بن احمد و احمد بن محمد بن ابی نصر

منابع و مآخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۳؛ الفهرست، ص ۸؛ قاموس الرجال، ص ۸۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۳۵.

۵. أصل أبان بن محمد البجلي المعروف بـ«سندی البزان» (م ۲۱۰ق)

معصوم معاصر: امام هادی علیه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: مؤتق

راوی: احمد بن رباح

- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۴؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۳۶؛ تنقیح المقال، ج ۱، ص ۱۱.
- منابع و مأخذ حدیثی: بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۳۰۳ و ج ۵۱، ص ۱۴۸.
۶. أصل إبراهيم بن أبي البلاد
معصوم معاصر: امام صادق، امام كاظم و امام رضا عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: محمد بن سهل بن یسع
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۲؛ الفهرست، ص ۹؛ معالم العلماء، ص ۴؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۳۶؛ قاموس الرجال، ج ۱، ص ۱۳۹.
- منابع و مأخذ حدیثی: کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۲۸۸.
۷. أصل إبراهيم بن صالح
معصوم معاصر: امام رضا و امام كاظم عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: عیدالله بن احمد
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۱۶؛ معالم العلماء، ص ۵، خلاصة الأثوال، ص ۳۱۴؛ معجم رجال الحديث، ج ۱، ص ۲۱۶؛ أعيان الشيعة، ج ۲، ص ۱۶۷؛ تهذيب المقال، ص ۲۶۰.
۸. أصل إبراهيم بن عبد الحميد (م ۲۱۷ ق)
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: محمد بن ابی عیید
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۰؛ معالم العلماء، ص ۷؛ جامع الرواة، ص ۲۳؛ خلاصة الأثوال، ص ۳۱۳؛ الفهرست، ص ۱۴.
۹. أصل إبراهيم بن عثمان (أبي أيوب الخزاز)
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

- راوی اصل: صفوان بن یحیی
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۹۷؛ الفهرست، ص ۱۴؛ معالم العلماء، ص ۴؛ معجم رجال الحديث، ج ۵، ص ۳۲۵.
- منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۱۹، ص ۴۳۷.
۱۰. أصل إبراهيم بن عمر اليماني الصنعاني
معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: حماد بن عیسی
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۹۸؛ الفهرست، ص ۱۵؛ معالم العلماء، ص ۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۱، ص ۲۲۷؛ خلاصة الأقوال، ص ۵۱.
۱۱. أصل إبراهيم بن مسلم بن هلال الضرير الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: حمید و حسن بن محبوب
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۰۸؛ الفهرست، ص ۹؛ خلاصة الأقوال، ص ۵۲؛ أعيان الشيعة، ج ۲، ص ۲۲۷؛ تنقيح المقال، ص ۳۳؛ قاموس الرجال، ج ۱، ص ۳۰۲.
۱۲. أصل إبراهيم بن مهزم الأسدي الكوفي (ابن أبي بردة)
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: حسن بن محبوب
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۰۸؛ الفهرست، ص ۱۸؛ معالم العلماء، ص ۳؛ أعيان الشيعة، ج ۲، ص ۲۳۱؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۳۷؛ قاموس الرجال، ج ۱، ص ۳۱۴.
- منابع و مأخذ حدیثی: (نامعلوم)
۱۳. أصل إبراهيم بن نعيم العبدی (أبا الصباح) (م ۱۷۰ ق)
معصوم معاصر: امام باقر، امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق

راوی اصل: محمد بن فضیل و صفوان بن یحیی
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۳۷۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۳۷؛ معجم رجال الحدیث، ج ۱،
ص ۲۸۸.

۱۴. أصل إبراهيم بن يحيى

معصوم معاصر: امام رضا علیه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: ابراهیم بن سلیمان
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۹؛ معالم العلماء، ص ۴؛ معجم رجال الحدیث، ج ۱،
ص ۳۲۳.

منابع و مأخذ حدیثی: (نامعلوم)

۱۵. أصل أبي عبدالله بن حماد الأنصاري

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: داوود بن حصین، ابراهیم بن مهزم و ابوالقاسم بن اسماعیل
منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۵۵؛ الفهرست، ص ۱۱۱؛ معالم العلماء، ص ۴۰؛
جامع الرواة، ص ۲۲۷؛ أعيان الشيعة، ص ۱۴۹؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۳۸.

۱۶. أصل أبو محمد الخزاز

معصوم معاصر امام رضا علیه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: ابن ابی عمیر
منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۴۶۱؛ الفهرست، ص ۲۷۵؛ معالم العلماء،
ص ۱۳۵؛ جامع الرواة، ج ۲، ص ۴۱۴؛ أعيان الشيعة، ج ۳، ص ۲۸۱؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۳۸؛
معجم رجال الحدیث، ج ۲۳، ص ۴۵.

۱۷. أصل أحمد بن الحسين بن سعيد بن عثمان القرشي (م ۳ق)

معصوم معاصر: امام کاظم و امام رضا علیهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: محمد بن سعید

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۰۰؛ الفهرست، ص ۲۷؛ جامع الرواة، ص ۴۷؛ تنقیح المقال، ص ۵۴؛ أعيان الشيعة، ج ۲، ص ۴۲؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۳۶.
منابع و مأخذ حدیثی: الخصال، ج ۲، ص ۶۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۵۵، ص ۳۷۹ و ج ۹۶، ص ۲۰۰.

۱۸. أصل أحمد بن الحسين بن عمر بن يزيد الصيقل

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۸۳؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۴۸؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۳۹؛ قاموس الرجال، ج ۱، ص ۴۴۸.

۱۹. أصل أحمد بن عمر الخلال

معصوم معاصر: امام رضا عليه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: محمد بن علی کوفی

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۸۲؛ أعيان الشيعة، ج ۴، ص ۳۶۹؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۷۱؛ معجم رجال الحديث، ج ۲، ص ۱۹۱؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۳۹؛ معالم العلماء، ص ۲۱.

۲۰. أصل أحمد بن محمد بن عمارة أبي علي الكوفي

معصوم معاصر: (نامعلوم)

وثاقت و ضعف نویسنده: ثقه

راوی اصل: احمد بن داوود

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۲۹؛ رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۴۲.

۲۱. أصل أحمد بن يوسف بن يعقوب الجعفي

معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: احمد بن محمد بن سعید

- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ١، ص ١٢٧؛ الذریعة، ج ٢، ص ١٣٩.
- منابع و مأخذ حدیثی: الغیبة، للنعمانی، ص ٥١-٥٥ (ح ٢٤٠، ٢٥٠، ٢٥٣ و ٢٦٩)؛ بحار
الأنوار، ج ٥١، ص ٥٨ و ج ٥٢، ص ٣٤٨.
٢٢. أصل أديم بن الحرّ الجعفي
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثائق و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: عبدالله بن بکیر، حماد بن عثمان و جعفر بن بشیر
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ١، ص ٢٦٥؛ خلاصة الأقوال، ص ٧٨.
٢٣. أصل أسباط بن سالم أبي علي الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: محمّد بن زیاد، ابن ابی عمیر و علی بن اسباط
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ١، ص ٢٦٦؛ معالم العلماء، ص ١٤٢؛ الفهرست،
ص ١٨٦ نقد الرجال، ج ١، ص ١٨٧.
٢٤. أصل إسحاق بن جرير بن يزيد بن جرير بن عبدالله البجلي الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: محمّد بن عثمان، جعفر بن محمّد، محمّد بن ابی عمیر، حسن بن محبوب و
حمید بن زیاد.
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ١، ص ١٩٤؛ الفهرست، ص ٥٤؛ معالم العلماء، ص ٢٥؛
معجم رجال الحديث، ج ١، ص ١٩٨؛ قاموس الرجال، ج ١، ص ٤٨٣.
٢٥. أصل إسحاق بن عمار بن موسى الساباطي
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: ابن ابی عمیر

- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۵۴؛ معالم العلماء، ص ۲۶؛ خلاصة الأقوال، ص ۱۳۷؛ قاموس الرجال، ج ۱، ص ۴۹۸؛ نقد الرجال، ص ۱۹۶.
۲۶. أصل إسماعيل بن أبان (م ۲۱۶ ق)
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: اسماعیل بن اسحاق و عمرو بن عثمان.
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۵۱؛ معالم العلماء، ص ۹؛ جامع الرواة، ص ۹؛ نقد الرجال، ص ۲۰۶.
۲۷. أصل إسماعيل بن بكر
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: ابراهیم بن سلیمان
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۵۶؛ معالم العلماء، ص ۱۰؛ تهذیب المقال، ص ۴۱۴؛ نقد الرجال، ص ۲۰۶؛ رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۱۶.
۲۸. أصل إسماعيل بن جابر
معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: صفوان بن یحیی
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۵۶؛ معالم العلماء، ص ۱۰؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۹۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۲؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۲۸۱.
۲۹. أصل إسماعيل بن دينار
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: ابراهیم بن سلیمان
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۱۶؛ الفهرست، ص ۵۲؛ معالم العلماء، ص ۱۰؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۹۵؛ تنقیح المقال، ص ۱۳۳.

٣٠. أصل إسماعيل بن عثمان بن أبان
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثائق و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: احمد بن میثم
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ٥٧؛ معالم العلماء، ص ١٠؛ أعيان الشيعة، ج ٥، ص ١٨٨؛
الذريعة، ج ٢، ص ١٤٢.
٣١. أصل إسماعيل بن عمّار
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: (نامعلوم)
منابع و مأخذ رجالی: معالم العلماء، ص ١٠؛ أعيان الشيعة، ج ٥، ص ٢٠٢؛ الفوائد الرجالية، ج ١،
ص ٣٠٢؛ الذريعة، ج ٢، ص ١٤٢.
٣٢. أصل إسماعيل بن محمّد
معصوم معاصر: امام كاظم عليه السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مجهول
راوی اصل: محمّد بن ابی عمیر
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ٦٠؛ مجمع الرجال، ج ١، ص ٢٢٢؛ الذريعة، ج ٢، ص ١٤٢؛
قاموس الرجال، ج ٢، ص ١١٦.
٣٣. أصل إسماعيل بن مهران
معصوم معاصر: امام صادق و امام رضا عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: محمّد بن حسین
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ٤٦؛ معالم العلماء، ص ١٠؛ الذريعة، ج ٢، ص ١٤٢؛ اختيار
معرفة الرجال، ص ٥٨٩.
٣٤. أصل أيوب بن الحرّ الجعفي (م ١٨٣ م)
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: محمّد بن خالد (از پدرش) و یحییٰ حلبی

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۵۷؛ الفهرست، ص ۶۴؛ مجمع الرجال، ج ۱، ص ۲۴۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۱۶۵.

۳۵. أصل بشار بن یسار

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۶۸؛ معالم العلماء، ص ۲۹؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۱۲۱؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۲۱۶؛ تهذیب المقال، ج ۴، ص ۲۲۳.

۳۶. أصل بشر بن مسلمة الكوفي

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۷۹؛ الفهرست، ص ۸۸؛ معالم العلماء، ص ۲۸؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۳؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۲۲۸.

۳۷. أصل هارون بن موسى التلعكبري

معصوم معاصر: (نامعلوم)

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: مفضل بن صالح و ابراهیم بن سلیمان

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۲، ص ۴۰۷؛ الفهرست، ص ۴۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۳؛ معجم رجال الحديث، ص ۲۵۹.

منابع و مأخذ حدیثی: مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۸۰ و ج ۱۶، ص ۳۲۲.

۳۸. أصل بكر بن محمد الأزدي

معصوم معاصر: امام صادق، امام کاظم و امام رضا علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

- راوی اصل: عباس بن معروف و عبد الله بن صلت.
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۶۹؛ الفهرست، ص ۸۷؛ رجال البرقی، ص ۱۲۷؛ معالم العلماء، ص ۲۸؛ جامع الرواة، ص ۱۲۸؛ خلاصة الأقوال، ص ۸۰؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۲۵۸.
۳۹. أصل بندار بن محمد بن عبدالله الفقيه
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۸۵؛ الفهرست، ص ۹۰؛ معالم العلماء، ص ۳۰؛ خلاصة الأقوال، ص ۸۳؛ مجمع الرجال، ج ۱، ص ۲۸۳؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۲۷۷.
۴۰. أصل ثابت بن أبي حنیفة الدینار (م ۱۵۰ ق)
معصوم معاصر: امام سجّاد، امام باقر و امام صادق علیہم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: حسن بن محبوب
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۲۸۹؛ الفهرست، ص ۹۰؛ معالم العلماء، ص ۳۰؛ جامع الرواة، ص ۱۳۴؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۴؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۲۹۲.
- منابع و مأخذ حدیثی: کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۴۴۴؛ وسائل الشیعة، ج ۱، ص ۱۱.
۴۱. أصل جابر بن یزید الجعفی (م ۱۲۸ ق)
معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیہم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: عبدالله بن محمد و ابراهیم بن سلیمان.
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۳۱۳؛ الفهرست، ص ۹۵؛ معالم العلماء، ص ۳۰؛ جامع الرواة، ص ۱۲۴؛ معجم رجال الحديث، ج ۴، ص ۳۳۶.
۴۲. أصل جعفر بن محمد بن شریح الحضرمی
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثاقت و ضعف نویسنده: ثقہ در حدیث؛ مجهول.

- راوی اصل: محمّد بن امیة بن قاسم حضرمی
 منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۹۳؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۴.
۴۳. أصل جمیل بن درّاج أبی علی النخعی
 معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام
 وثاقت و ضعف نویسنده: ثقه
 راوی اصل: احمد بن یوسف بن یعقوب جعفی
 منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۳۱۰؛ الفهرست، ص ۹۴؛ معالم العلماء، ص ۶۸؛
 خلاصة الأقوال، ص ۹۳؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۱۶۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۵؛ معجم رجال
 الحديث، ج ۵، ص ۱۲۲.
- منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۸۵ و ج ۳۰، ص ۲۲۸.
۴۴. أصل جمیل بن صالح الأسدی
 معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام
 وثاقت و ضعف نویسنده: موثّق
 راوی اصل: محمّد بن ابی عمیر و حسن بن محبوب.
 منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۲۷؛ الفهرست، ص ۹۴؛ معالم العلماء، ص ۳۲؛
 أعيان الشیعة، ج ۶، ص ۳۰۶؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۵، ص ۱۳۲.
 منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۸۵ و ج ۳۰، ص ۲۲۸.
۴۵. أصل الحارث بن الأحول
 معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام
 وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
 راوی اصل: حسن بن محبوب
 منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۲۰؛ معالم العلماء، ص ۲۹۰؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۵؛
 معجم رجال الحديث، ج ۵، ص ۱۶۳.
- منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۸۶ و ج ۳۰، ص ۲۲۹.
۴۶. أصل حبیب بن المعلّل المدائنی
 معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

وثائق و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: محمد بن ابی عمیر

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۴۱؛ الفهرست، ص ۳۰۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۵؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۹۱.

۴۷. أصل أبو محمد حریز بن عبدالله السجستانی

معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

وثائق و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: حماد بن عیسی

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۳۴۰؛ الفهرست، ص ۳۰۴؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۵؛ نقد الرجال، ج ۱، ص ۴۱۱؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۱۶۰؛ معجم رجال الحديث، ج ۵، ص ۲۳۰.

منابع فقهی اصل: السرائر، ج ۳، ص ۵۸۹.

۴۸. أصل الحسن بن آیوب

معصوم معاصر: امام کاظم علیه السلام

وثائق و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: محمد بن عبدالله بن غالب

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۱۳؛ الفهرست، ص ۸۷؛ معالم العلماء، ص ۳۰؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۵، ص ۲۷۵؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۱۹۴.

۴۹. أصل الحسن بن رباط البجلي (م ۲۰۴ ق)

معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

وثائق و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: حسن بن محبوب

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ الفهرست، ص ۱۰۰؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۱۹۹؛ نقد الرجال، ج ۲، ص ۲۲؛ فوائد الرجالية، ج ۱، ص ۳۷۸؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۶؛ معالم العلماء، ص ۳۵.

۵۰. أصل الحسن بن زیاد العطار

معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر

مناہج و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۵۲؛ الفہرست، ص ۱۰۰؛ معالم العلماء،

ص ۳۴؛ معجم رجال الحدیث، ج ۵، ص ۲۹۰.

۵۱. أصل الحسن بن صالح بن حيّ الأحوال (م ۱۶۸ ق)

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: حسن بن محبوب

مناہج و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۵۰؛ الفہرست، ص ۹۰؛ معالم العلماء، ص ۳۴؛

الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۶؛ مجمع الرجال، ج ۲، ص ۱۱۶.

۵۲. أصل الحسن بن موسى بن سالم الحنّاط الكوفي

معصوم معاصر: امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: ابن ابی عمیر

مناہج و مأخذ رجالی: الفہرست، ص ۱۰۰؛ معالم العلماء، ص ۳۸؛ مجمع الرجال، ج ۲، ص ۱۵۶؛

قاموس الرجال، ج ۳، ص ۵۴۴؛ جامع الرواة، ص ۲۷۷.

مناہج و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۸۷ و ج ۳۰، ص ۲۲۹.

۵۳. أصل الحسين بن أبي العلاء الخفاف

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: ابن ابی عمیر

مناہج و مأخذ رجالی: الفہرست، ص ۱۰۰؛ معالم العلماء، ص ۳۸؛ جامع الرواة، ص ۲۳۱؛ مجمع

الرجال، ج ۲، ص ۱۶۳؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۴۰۱.

۵۴. أصل الحسين بن أبي غنندر الكوفي (م ۲۱۰ ق)

معصوم معاصر: امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: صفوان بن يحيى

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۵۵؛ الفهرست، ص ۵۹؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۹۸؛ معالم العلماء، ص ۴۱؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۴۷؛ معجم رجال الحديث، ج ۶، ص ۲۰۳.
۵۵. أصل الحسين بن عثمان بن شريك بن عدی العامري

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: ابن ابی عمير

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۰۶؛ معالم العلماء، ص ۳۸؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۹۸؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۴۷؛ معجم رجال الحديث، ج ۷، ص ۳۱.
۵۶. أصل حفص بن البختري الكوفي البغدادي (زنده در قبل از ۱۸۳ ق)

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمير

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۱۱؛ معالم العلماء، ص ۴۳؛ معجم رجال الحديث، ج ۷، ص ۲۸۸؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۳۵۱.

منابع و مأخذ حدیثی: حلیة الأبرار، ج ۱، ص ۳۹۰؛ وسائل الشیعة، ج ۱۹، ص ۳۴۹ و ج ۲۷، ص ۱۰۴؛ بحار الأنوار، ج ۱۰۴، ص ۴۴؛ مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۱۰۱.

منابع فقهی اصل: الخلاف، ج ۱، ص ۱۰۳؛ المهذب البارع، ج ۳، ص ۴۰۱.

۵۷. أصل حفص بن سالم أبي ولاد الحنّاط

معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: حسن بن محبوب

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۳۲۶؛ الفهرست، ص ۱۱۲؛ جامع الرواة، ص ۲۶۱؛ نقد الرجال، ج ۲، ص ۱۲۹؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۳۵۷؛ خلاصة الأقال، ص ۵۸.

منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۱۹، ص ۳۴۹.

- منابع فقهی اصل: الخلاف، ج ۳، ص ۲۶۴؛ منتهی المطلب، ج ۴، ص ۴۳۵.
۵۸. أصل حفص بن سوقة العمري
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: ابن ابی عمیر
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۳۲۷؛ الفهرست، ص ۱۱۶؛ معالم العلماء،
ص ۴۳؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۲۶۲؛ خلاصة الأقوال، ص ۳۳۷؛ مجمع الرجال، ج ۱، ص ۲۱۲؛
معجم رجال الحديث، ج ۷، ص ۱۴۸؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۴۷؛ قاموس الرجال، ج ۳، ص ۵۸۳.
۵۹. أصل حفص بن عبدالله السجستاني
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثائق و ضعف نویسنده: ثقه
راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: معالم العلماء، ص ۴۴.
۶۰. أصل الحكم بن أيمن الحنّاط الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: ابن ابی عمیر
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۱۷؛ رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۳۷؛ جامع الرواة، ج ۱،
ص ۲۶۴؛ مجمع الرجال، ج ۱، ص ۲۱۷؛ معجم رجال الحديث، ج ۷، ص ۱۷۲.
۶۱. أصل حكم بن مسكين أبي محمد الكوفي المكفوف
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثائق و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: حسن بن محبوب
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۱۳؛ مجمع الرجال، ص ۵۲؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۴۸.
۶۲. أصل حميد بن زياد بن حصاد بن زياد الدهقان الكوفي
معصوم معاصر: (نامعلوم)

وثاقت و ضعف نویسنده: ثقه

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۶۰؛ معالم العلماء، ص ۴۳؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۸.

منابع و مأخذ حدیثی: (نامعلوم)

۶۳. أصل حمید بن المثنی العجلی الكوفی (م ۲۱۰ ق)

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر و حسن بن محبوب.

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۴۴؛ خلاصة الأقال، ص ۱۲۸؛ معالم العلماء، ص ۴۲؛

جامع الرواة، ص ۲۸۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۷، ص ۳۰۹.

۶۴. أصل خالد بن أبی إسماعیل الكوفی

معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: صفوان بن یحیی

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۲۲؛ معالم العلماء، ص ۴۶؛ جامع الرواة، ص ۲۸۵؛ رجال

النجاشی، ج ۱، ص ۳۱۵.

۶۵. أصل خالد بن صبیح الكوفی

معصوم معاصر: امام صادق علیه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۳۵۱؛ الفهرست، ص ۱۲۲؛ معالم العلماء،

ص ۴۶؛ خلاصة الأقال، ص ۱۳۸؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۲۹۲.

منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۳۰، ص ۲۲۹ و ج ۲۰، ص ۸۶؛ خاتمة المستدرک، ج ۶،

ص ۱۳۰.

۶۶. أصل خالد بن عبدالله بن سدید بن حکیم بن صهیب الصیرفی

معصوم معاصر: (نامعلوم)

- وثاقت و ضعف نويستنده: مجهول
 راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۲۲؛ مجمع الرجال، ج ۲، ص ۲۶۲؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۲۹۲؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۴۹.
۶۷. أصل ذريح بن محمّد بن يزيد المحاربي
 معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
 وثاقت و ضعف نويستنده: موثق
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۶؛ معالم العلماء، ص ۴۹.
۶۸. أصل ربعي بن عبد الله بن الجارود أبي نعيم البصري
 معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
 وثاقت و ضعف نويستنده: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۰؛ معالم العلماء، ص ۵۰.
۶۹. أصل ربعي بن محمّد بن عمر بن حسان الأصمّ المسلمي
 معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
 وثاقت و ضعف نويستنده: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۰؛ معالم العلماء، ص ۵۰؛ رجال النجاشي، ص ۱۶۴.
- منابع و مأخذ حديثي: فلاح السائل، ص ۲۰۲.
۷۰. أصل رفاعة بن موسى الأسدي الكوفي النخاس
 معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
 وثاقت و ضعف نويستنده: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: معالم العلماء، ص ۵۰؛ الفهرست، ص ۱۳۹؛ رجال النجاشي، ج ۱، ص ۳۷۹.
۷۱. أصل زكار بن يحيى الواسطي
 معصوم معاصر: (نامعلوم)
- وثاقت و ضعف نويستنده: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۴۴؛ الذريعة، ج ۲۶، ص ۱۵۰.
۷۲. أصل زياد بن مروان القندي أبي الفضل الواقفي

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۵۰.

۷۳. أصل زیاد بن منذر أبي الجارود الأعمى

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۲؛ معالم العلماء، ص ۵۲.

۷۴. أصل زيد الزراد

معصوم معاصر: امام صادق علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۱؛ معالم العلماء، ص ۵۱.

منابع و مأخذ حدیثی: المستدرک، ج ۳، ص ۲۹۷.

۷۵. أصل زيد النرسي

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۱؛ معالم العلماء، ص ۵۱.

منابع و مأخذ حدیثی: المستدرک، ج ۳، ص ۳۰۰.

۷۶. أصل زرعة بن محمد الحضرمي

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۵؛ معالم العلماء، ص ۵۴.

۷۷. أصل خلاد السندي (السدي) البزاز الكوفي

معصوم معاصر: امام صادق علیهم السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۴۹.

۷۸. أصل داوود بن زربي أبي سليمان الخندقي البندار
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: ابن ابی عمیر
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۶۸؛ معالم العلماء، ص ۴۸؛ رجال النجاشی، ص ۱۶۰.
۷۹. أصل داوود بن كثير الرَّقِّي
معصوم معاصر: امام صادق، امام كاظم و امام رضا عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: حسن بن محبوب
منابع و مأخذ رجالی: معالم العلماء، ص ۴۸.
۸۰. أصل سعد بن أبي خلف
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: حسن بن محبوب
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۷۶؛ معالم العلماء، ص ۵۵.
۸۱. أصل سعدان بن مسلم العامري الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق و كاظم عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: صفوان بن يحيى، ابن ابی عمیر و حسن بن محبوب
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۴۰؛ مجمع الرجال، ج ۵، ص ۷۳؛ أعيان الشيعة، ج ۱۱، ص ۱۹۶؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۵۱.
۸۲. أصل سعيد بن عبد الرحمن الأعرج السمان
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: علی بن نعمان و صفوان بن يحيى
منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۳۷؛ مجمع الرجال، ج ۳، ص ۱۱۸؛ معالم العلماء، ص ۵۵؛

- الذریعة، ج ۲، ص ۱۵۱؛ تنقیح المقال، ج ۲، ص ۲۷.
۸۳. أصل سعید بن غزوان الأسدي الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: ابن ابی عمیر
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۵۵؛ معالم العلماء، ص ۵۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۹، ص ۱۳۴؛ قاموس الرجال، ج ۵، ص ۱۱۳.
۸۴. أصل سعید بن مسلمة بن هاشم بن عبد الملك بن مروان الدمشقي
معصوم معاصر امام صادق عليه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: ابن ابی عمیر
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۳۸؛ رجال النجاشي، ج ۱، ص ۴۱۱؛ معالم العلماء، ص ۵۵؛ معجم رجال الحديث، ج ۹، ص ۱۳۸.
۸۵. أصل سعید بن یسار الضبيعي الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: صفوان بن يحيى
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۴۱۰؛ الفهرست، ص ۱۵۶؛ معالم العلماء، ص ۸۰؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۵۱؛ أعيان الشيعة، ج ۱۱، ص ۲۳۹؛ مجمع الرجال، ج ۳، ص ۱۲۶.
۸۶. أصل سفيان بن صالح
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: ابن ابی عمیر
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۴۳۶؛ الفهرست، ص ۱۴۳؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۳۶۷؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۵۲؛ معالم العلماء، ص ۵۸.
۸۷. أصل سلام بن أبي عمرة (م ۲۱۹ ق)

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: عبدالله بن جبلة

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة ج ۲، ص ۱۵۲.

۸۸. أصل سلیم بن قیس الہلالی العامری (م ۹۰ ق)

معصوم معاصر: امام علی، امام حسن، امام حسین، امام سجّاد، و امام باقر علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابان بن ابی عیاش و عمر بن اذینہ.

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۸؛ الفہرست، ص ۲۷۵؛ تہذیب المقال، ج ۱،

ص ۱۸۰.

منابع و مأخذ حدیثی: النبیة لمفید، ص ۱۰۱.

۸۹. أصل شعیب بن أعین الحدّاد

معصوم معاصر: امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: محمّد بن ابی عمیر

منابع و مأخذ رجالی: الفہرست، ص ۱۶۶؛ معالم العلماء، ص ۵۹.

۹۰. أصل شعیب بن یعقوب العقرقوفی رضی اللہ عنہ

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: حمّاد بن عیسی

منابع و مأخذ رجالی: الفہرست، ص ۱۴۴؛ معالم العلماء، ص ۵۸؛ تقد الرجال، ج ۳، ص ۳۹۹؛

جامع الرواة، ج ۱، ص ۴۰۰.

منابع و مأخذ حدیثی: وسائل الشیعة، ج ۳۰، ص ۲۲۹ و ج ۲۰، ص ۸۶ و ج ۳۰، ص ۳۹۱.

۹۱. أصل شہاب بن عبد ربّہ

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیہ السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

- راوی اصل: ابن ابی عمیر
- منايع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۸۳؛ معالم العلماء، ص ۵۹.
۹۲. أصل صالح بن رزین الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: حسن بن محبوب
- منايع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۶۸؛ معالم العلماء، ص ۵۸؛ جامع الرواة، ص ۴۰۶؛ معجم رجال الحديث، ج ۱۰، ص ۶۹.
۹۳. أصل ظریف بن ناصح الكوفي
معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق عليهما السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: حسن بن علی بن فضال
- منايع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۲، ص ۴۵۶؛ الفهرست، ص ۱۷۲؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۴۲۳؛ معجم رجال الحديث، ج ۱۰، ص ۱۸۹؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۵۹؛ قاموس الرجال، ج ۵، ص ۵۸۶.
۹۴. أصل عاصم بن الحمید الحنطاط الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثق
راوی اصل: محمد بن عبد الحمید
- منايع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۲، ص ۱۵۸؛ الفهرست، ص ۱۸۰؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۵۹؛ معجم رجال الحديث، ج ۱۰، ص ۱۹۷.
۹۵. أصل عباد العفري أبي سعيد الكوفي (م ۲۵۰ق)
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: (نامعلوم)
- منايع و مأخذ رجالی: الذريعة، ج ۲، ص ۱۶۳.

۹۶. أصل عبدالله بن سليمان الصيرفي العبسي
معصوم معاصر: امام سجّاد، امام باقر و امام صادق عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۲، ص ۲۹؛ الذریعة، ج ۲، ص ۶۳.
۹۷. أصل أبو محمد عبدالله بن محمد اليماني (زنده در ۲۵۵ ق)
معصوم معاصر: امام هادی و امام عسکری عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: مجهول
راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ حدیثی: جمال الأسبوع، ص ۴۸۳.
۹۸. أصل عبد الله بن يحيى الكاهلي (م قبل از ۱۸۳ ق)
معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: احمد بن محمد بن ابی نصر بزندی
- منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۳؛ الأصول الستة عشر، ص ۱۱۷.
۹۹. أصل عبد الله بن الهيثم الكوفي
معصوم معاصر: (نامعلوم)
وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)
راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۲۲۷.
۱۰۰. أصل عبد الملك بن حكيم الخثعمي الكوفي
معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم عليهم السلام
وثاقت و ضعف نویسنده: موثّق
راوی اصل: جعفر بن محمد بن حکیم
- منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۱۷۹؛ معالم العلماء، ص ۱۱۴؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۳.
- منابع و مأخذ حدیثی، بحار الأنوار، ج ۱، ص ۲۲ و ج ۶۱، ص ۵۰؛ مستدرک الوسائل، ج ۱،

ص ۱۴۱ و ج ۹، ص ۴۵۳ و ج ۱۰، ص ۳۹۶.

۱۰۱. أصل علي بن أبي حمزة البطائني

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نويسنده: ضعيف

راوى اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالى: الفهرست، ص ۲۱۰؛ معالم العلماء، ص ۶۷.

۱۰۲. أصل علي بن أحمد بن أبي القاسم الكوفي

معصوم معاصر: (نامعلوم)

وثاقت و ضعف نويسنده: ناموثق

راوى اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالى: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۲۶۵؛ معالم العلماء، ص ۶۴؛ مجمع الرجال، ج ۴، ص ۱۶۲.

منابع و مأخذ حديثى: (نامعلوم)

۱۰۳. أصل علي بن أسباط الكوفي

معصوم معاصر: امام رضا و امام جواد عليهما السلام

وثاقت و ضعف نويسنده: (نامعلوم)

راوى اصل: موسى بن جعفر بغدادى

منابع و مأخذ رجالى: الفهرست، ص ۲۱۱؛ معالم العلماء، ص ۶۳.

۱۰۴. أصل علاء بن رزين القلاء الثقفي

معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام

وثاقت و ضعف نويسنده: موثق

راوى اصل: حسن بن محبوب

منابع و مأخذ رجالى: الفهرست، ص ۱۸۲؛ الذريعة، ج ۲، ص ۱۶۴؛ معجم رجال الحديث، ج ۱۲، ص ۱۸۶.

۱۰۵. أصل علي بن إسماعيل بن شعيب

معصوم معاصر، امام رضا عليه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۲۱۲؛ معالم العلماء، ص ۶۲؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۴۳۴؛

خلاصة الأقوال، ص ۱۷۶؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۴؛ معجم رجال الحديث، ج ۱۲، ص ۳۰۰.

منابع و مأخذ حدیثی: بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۳۱۲؛ وسائل الشیعة، ج ۸، ص ۲۸۹.

۱۰۶. أصل علي بن رثاب أبي الحسن الكوفي

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: حسن بن محبوب

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۲۲۱؛ معالم العلماء، ص ۶۲؛ مجمع الرجال، القسهبانی،

ص ۱۹۵.

۱۰۷. أصل علي بن عبد الواحد النهدي

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۱، ص ۱۳۷؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۵.

۱۰۸. أصل عمار بن موسى الساباطي

معصوم معاصر: امام صادق و امام كاظم عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۵؛ مكتبة سيد بن الطاروس، ص ۱۷۶.

۱۰۹. أصل قاسم بن إسماعيل القرشي

معصوم معاصر: (نامعلوم)

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۵.

۱۱۰. أصل مثنى بن الوليد الحنّاط الكوفي

معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: هارون بن موسى تلعبیری

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۵.

۱۱۱. أصل محمد بن جعفر البزاز القرشي (متوّد ۲۸۵ ق)

معصوم معاصر: امام صادق عليه السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: هارون بن موسى تلعبیری

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ص ۲، ص ۱۶۶.

۱۱۲. أصل محمد بن أبي عمير (م ۲۱۷ ق)

معصوم معاصر: امام کاظم و امام رضا علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ حدیثی: جمال الأسبوع، ص ۲۵۹.

۱۱۳. أصل محمد بن قيس الأسدي

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۶.

۱۱۴. أصل محمد بن قيس البجلي (م ۱۵۱)

معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر

منابع و مأخذ رجالی: الفهرست، ص ۳۲۵؛ نقد الرجال، ج ۴، ص ۲۰۶؛ جامع الرواة ج ۲،

- ص ۱۸۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۶.
۱۱۵. أصل محمد بن مثنی بن القاسم الحضرمي
معصوم معاصر: امام جواد و امام هادی عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: تلعبکبری
- منابع و مأخذ رجالی: الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۶؛ قاموس الرجال، ج ۹، ص ۵۴۳؛ معجم رجال
الحديث، ج ۱۸، ص ۱۹۳.
۱۱۶. أصل مروك بن عبيد بن سالم بن أبي حفصة
معصوم معاصر: امام رضا و امام جواد عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: احمد بن محمد بن خالد
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۱، ص ۴۲۵؛ الذریعة، ج ۲، ص ۱۶۶.
منابع و مأخذ حدیثی: (نامعلوم)
۱۱۷. أصل مسعدة بن زياد الربعي
معصوم معاصر: امام باقر و امام صادق عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: (نامعلوم) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشي، ج ۲، ص ۳۵۸؛ الفهرست، ص ۲۴۹.
منابع و مأخذ حدیثی: خاتمة وسائل الشيعة، ص ۱۶۵.
۱۱۸. أصل معاوية بن حكيم
معصوم معاصر: امام رضا، امام جواد و امام هادی عليهما السلام
وثائق و ضعف نویسنده: مؤتق
راوی اصل: (نامعلوم)
- منابع و مأخذ حدیثی: مكتبة السيد الطاوس، ص ۱۷۸؛ فرج المهموم، ص ۹۱.
۱۱۹. أصل وهب بن عبد ربه بن أبي ميمونة
معصوم معاصر: امام باقر و صادق عليهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: حسن بن محبوب

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۲، ص ۳۹۲؛ الفهرست، ص ۳۴۹؛ جامع الرواة، ص ۳۰۲؛ معالم العلماء، ص ۱۲۷.

۱۲۰. أصل هشام بن الحكم

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر و صفوان بن یحیی

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۲، ص ۳۹۷؛ الفهرست، ص ۳۵۵.

۱۲۱. أصل هشام بن سالم

معصوم معاصر: امام صادق و امام کاظم علیهما السلام

وثاقت و ضعف نویسنده: موثق

راوی اصل: ابن ابی عمیر و صفوان بن یحیی

منابع و مأخذ رجالی: رجال النجاشی، ج ۲، ص ۳۹۹؛ الفهرست، ص ۳۵۶؛ معالم العلماء، ص ۱۲۹.

منابع و مأخذ حدیثی: الإقبال، ص ۱۰۴.

۱۲۲. أصل یونس بن بکیر

معصوم معاصر: (نامعلوم)

وثاقت و ضعف نویسنده: (نامعلوم)

راوی اصل: (نامعلوم)

منابع و مأخذ حدیثی: مهج الدعوات، ص ۲۵۳؛ مکتبة السيد الطاروس، ص ۱۸۰.

در پایان، یادآور می‌شود طبق جدول زیر، از مجموع ۱۲۲ اصل، یک اصل مربوط به دوره پیش از امام صادق علیه السلام و چهارده اصل مربوط به دوره پس از ایشان است و وضعیت شانزده اصل نیز نامعلوم است.

نمودار اصول بر حسب معاصرت با ائمه علیهم السلام

ردیف	نام ائمه <small>علیهم السلام</small>	تعداد مورد	شماره
۱	امام علی، امام حسن، امام حسین، امام سجّاد و امام باقر <small>علیهم السلام</small>	۱ مورد	۸۸.
۲	امام سجّاد، امام باقر و امام صادق <small>علیهم السلام</small>	۳ مورد	ش ۳، ۴۰ و ۹۶.
۳	امام باقر و امام صادق <small>علیهم السلام</small>	۱۱ مورد	ش ۱۰، ۱۳، ۱۵، ۴۱، ۵۱، ۵۳، ۸۷، ۹۳، ۱۱۶، ۱۱۷ و ۱۱۹.
۴	امام صادق <small>علیهم السلام</small>	۲۹ مورد	ش ۱، ۲، ۸، ۱۱، ۲۱، ۲۲، ۲۷، ۳۱، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۵۲، ۵۴، ۵۷، ۶۱، ۶۴، ۶۵، ۶۷، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۹، ۹۲، ۹۴، ۱۰۴، ۱۱۰ و ۱۱۱.
۵	امام صادق و امام کاظم <small>علیهم السلام</small>	۲۸ مورد	ش ۴، ۹، ۱۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۴۳، ۴۴، ۵۵، ۵۶، ۵۸، ۶۰، ۶۳، ۸۰، ۸۱، ۸۵، ۹۰، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۲۰ و ۱۲۱.
۶	امام صادق، امام کاظم، امام رضا <small>علیهم السلام</small>	۶ مورد	۶، ۱۸، ۳۳، ۳۸، ۶۹ و ۱۱۲.
۷	امام کاظم <small>علیهم السلام</small>	۲ مورد	ش ۳۲ و ۴۸.
۸	امام کاظم و امام رضا <small>علیهم السلام</small>	۲ مورد	ش ۷ و ۱۷.
۹	امام رضا <small>علیهم السلام</small>	۴ مورد	ش ۱۴، ۱۶، ۱۹ و ۱۰۵.
۱۰	امام رضا و امام جواد <small>علیهم السلام</small>	۲ مورد	ش ۱۰۳ و ۱۱۶.
۱۱	امام رضا، امام جواد و امام هادی <small>علیهم السلام</small>	۱ مورد	ش ۱۱۶.
۱۲	امام جواد و امام هادی <small>علیهم السلام</small>	۱ مورد	ش ۱۱۵.
۱۳	امام هادی <small>علیهم السلام</small>	۱ مورد	ش ۵.
۱۴	امام هادی و امام عسکری <small>علیهم السلام</small>	۱ مورد	ش ۹۷.
۱۵	نامعلوم	۱۶ مورد	ش ۲۰، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۷، ۳۹، ۴۲، ۵۹، ۶۲، ۶۶، ۶۸، ۸۶، ۹۱، ۹۵، ۹۹ و ۱۰۲.